

TERESA-M. SALA

Universitat de Barcelona

EL PARAMENT INTERIOR DE LA CASA-TORRE DELS MARAGALL

Resum:

El text d'aquest article recorre les estances privades de la casa-museu del poeta Joan Maragall i intenta plasmar els gustos de la família, mitjançant el mobiliari i el revestiment interior. A través de les factures conservades a l'Arxiu Joan Maragall, resseguim el rastre d'alguns dels encàrrecs –sobretot dels mobles– que se situen als dispositius socials de l'habitatge: al saló, al despatx i al menjador. Hem anat descrivint l'atmosfera i el tipus de decoració existent, alhora que hem pogut identificar alguns noms dels artífexs que hi van participar.

Paraules clau: Joan Maragall — història de la vida privada — revestiment — mobiliari i decoració — artífexs i fabricants

Abstract:

This article walks through the private rooms of Joan Maragall's house-museum, and tries to illustrate the family taste through the furniture and internal lining. Through the bills preserved at the Joan Maragall Archive, we follow the trail of some of the custom commissions – furniture in particular – that are placed in the social areas of the house: the living room, the office and the dining room. We describe the atmosphere and the existing decor, as we have identified some names of the architects who participated.

Key words: Joan Maragall — history of private life — lining — furniture and decor — architects and manufacturers

0. Presentació

A la segona meitat del segle XIX, el triomf de la burgesia marca tots els aspectes de la vida, l'aparença de les ciutats, els barris i els habitatges. La casa i el seu agençament són una important font de coneixement i constitueixen un testimoni significatiu que permet explicar la forma de vida, l'escala de valors i la cultura de l'habitar d'una determinada època. De fet, podem dir que el mobiliari ens explica amb eloqüència l'esperit de les famílies. La multiplicació dels rituals familiars i la importància creixent de les relacions socials que caracteritzen la fi de segle «veu la instauració d'estils de vida petits burgesos en models col·lectius». ¹ Tal com molt bé remarca Michelle Perrot, «aquesta vida en família, pública i privada, és objecte d'una posta en escena amb regles més o menys precises». ²

Si ens endinsem en la llar dels Maragall, observem l'aspecte i el caràcter d'un ambient domèstic creat amb tot un seguit d'elements que vesteixen un microcosmos existencial. Els revestiments de les parets,

1 Jean-Paul ARON, «Préface», dins ID., *Misérable et glorieuse, la femme du XIXè siècle*, Paris, Fayard, p. 16.

2 Michelle PERROT, «La vida de família», dins *Historia de la vida privada. De la Revolució a la Primera Guerra Mundial*, dir. Philippe Ariès i Georges Duby, vol. IV, Madrid, Taurus, 1989 [1987], p. 195.

els sostres i els terres, amb el mobiliari que el pobla i els objectes que hi han perdurat, són signe del temps alhora que símbol d'un *status*. En general, es denoten uns gustos de caràcter conservador, amb mobles d'estil, heretats o bé comprats. No obstant això, en el terreny de les arts decoratives hi ha una recerca constant de millores, des del punt de vista de l'economia, la comoditat i la utilitat.

A la casa dels Maragall-Noble, les formes austeres, subordinades a la qualitat de la fusta i a la solidesa, delaten un tipus de temperament seriós, pràctic i amic d'una idea de confort vuitcentista sense estridències. Per fer una descripció dels espais actualment sense vida de la casa-museu, hauríem d'afegir-hi no només la història del moblatge i la decoració, sinó també la memòria, els records dels habitants. Des del moment en què la casa esdevé museu, el discurs museogràfic s'adequa per a la visita i es canvien determinats artefactes dels seus emplaçaments originaris. Així, la casa de Joan Maragall esdevé sobretot un memorial, un espai que recrea el que va ser l'entorn de la vida privada del poeta i la seva família, a manera d'homenatge.

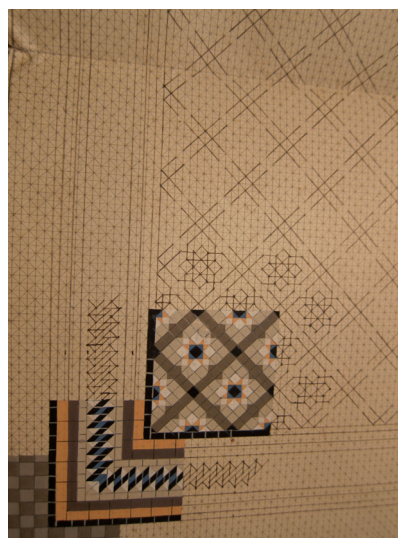
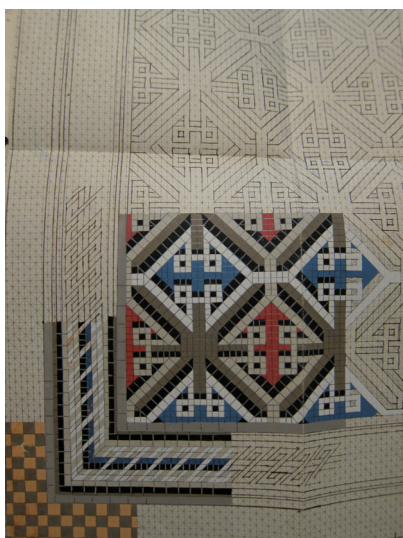
1. «En una casa nova»: de l'Eixample a Sant Gervasi

L'agost de 1899, el matrimoni Maragall-Noble es va traslladar, amb les seves cinc filles, del carrer Consell de Cent al carrer Alfons XII a Sant Gervasi «de les cases soles», que fins feia ben poc havia estat municipi independent. Aquest indret era el destí d'alguns estiuejants barcelonins que hi arribaven amb el tren de Sarrià. El canvi de domicili significava qualitat de vida, segons els requeriments de l'època: una casa unifamiliar espaiosa, ben comunicada, amb bons aires, vistes agradables i allunyada del brogit de la ciutat convulsa.

La casa-torre de tres plantes, vorejada de jardí, la van comprar a Josep Jaume Comes per 50.000 pesetes.³ Per tant, és de suposar que els revestiments eren els d'origen (paviments, teginats, arrimadors, fusteria aplicada, etc). Així, doncs, pel que fa als terres, eren novetat els que semblaven catifes acolorides amb sanefes perimetrals dels mosaics de gres monocrom del paviment conegut popularment com a «Mosaic Nolla». Al saló, al despatx i al menjador llueix un motiu decoratiu de dibuix geomètric diferent, amb sanefa que l'envolta i l'emmarca, així com una faixa perimetral que acaba de cobrir tota la superfície. El fundador de la casa Nolla va ser en Miquel Nolla i Bruixet (Reus, 1815 – Meliana, 1879) i després van seguir amb el negoci els seus fills Miquel i Lluís, tot passant a anomenar-se «Hijos de Miguel Nolla».⁴ A diferència dels mosaics hidràulics que també es feien servir, aquest altre tipus de paviment, tot i que era més difícil de col·locar, tenia unes qualitats plàstiques magnífiques i, alhora, era tècnicament més pràctic, ja que en el procés de cocció no s'alterava.

3 Lluís QUINTANA, «La casa de Sant Gervasi», dins *Casa Museu Joan Maragall*, Barcelona, Biblioteca de Catalunya-Arxiu Joan Maragall, 2004, p. 61-74.

4 Maribel ROSSELLÓ, «Altres aportacions de la indústria. La casa Nolla», dins ID., *La casa Escofet. Mosaics per als interiors 1886-1916*, Barcelona, Escofet, 2009, p. 58-59.

Projectes per a models de Mosaic Nolla. Col·lecció particular de Reus

A través de les factures conservades a l'Arxiu Joan Maragall,⁵ podem resseguir el rastre d'algunes de les intervencions que es van realitzar el juliol de 1899, just abans d'instal·lar-se. Sabem que es van empaperar totes les estances, amb papers pintats de la casa Moragas i Cia (1868-1992).⁶ És interessant remarcar que, com en la resta d'arts decoratives, els papers pintats atorguen una més gran expressivitat a les parets. Amb uns dissenys que s'inspiren en la producció tèxtil, per als espais representatius de la casa s'opta per un tipus més clàssic mentre que les superfícies acolorides amb tocs modernistes es reserven per als dormitoris, que devien oferir un aspecte més a la moda en contrast amb la severitat dels mobles d'estil. De totes maneres, també apareixen alguns detalls d'una certa funcionalitat, característica pròpia dels nous temps, ja que en una factura consta que hi havia una cambra amb «paper rentable».

Als interiors es disposen alguns dels mobles que van heretar dels pares del poeta, tot barrejant-se amb els propis. Perquè els mobles, tal com el seu nom indica, es mouen, a diferència dels edificis. D'aquí que les dues bones calaixeres de palma de caoba, d'estil isabelí, procedeixen del dot de les noces de Rosa Gorina, la mare del poeta. Com és ben sabut, a partir del segle XVIII, les calaixeres van substituir les caixes de nuviatge i eren mobles contenidors sobretot de robes, fetes amb rics materials. Imaginem, tal com diu Rosa Creixell, que:

5   Vg. Teresa-M. SALA, «A casa dels poetes», dins ID., *El Modernisme*, Barcelona, Angle, 2008, p. 226-269.

6   El fons de papers pintats de la Casa Moragas es conserva al Museu de les Arts Decoratives-DHUB, des de 1992, quan, en tancar la botiga, es van regalar a la institució museística, on s'han classificat; vg. l'estudi de Teresa CANALS, *La història dels papers pintats a Espanya 1815-1929*, Barcelona, UPC, 1999.

[...] en les dates a l'entorn del casori, les calaixeres, amb els calaixos oberts a manera d'aparador, eren vestides amb teles fines i mostraven les peces que guardaven al seu interior ben disposades, a manera de mercaderia. De fet era una manera més de mostrar la riquesa de la família.⁷

Calaixeres bessones al vestíbul de la Casa Museu Joan Maragall

Sens dubte, les calaixeres eren un patrimoni familiar equivalent a un joiell, que passaria de generació en generació, com recull el poema maragallià «Dins sa cambra» de *Les disperses*:

a damunt la calaixera
dos gerros de blava pisa
eren rublerts de flors fresques
collides el mateix dia,
posats davant d'una dolça
estampa de la Puríssima.

Tot i que les cambres privades estaven al primer pis, preservades dels espais socials, a la casa-museu s'ha conservat i es mostra el llit de matrimoni Maragall-Gorina, d'elegant estil isabelí, on el poeta va néixer un 10 d'octubre de 1860, al costat del mobiliari de la cambra conjugal de Joan Maragall i Clara

⁷ Rosa CREIXELL, «Calaixera amb escambell», dins *Vestigis del «Modernisme»*, a cura de T.-M. Sala, Mollet, Museu Abelló, 2013, p. 81.

Noble, d'estil alfonsí, on van néixer les seves filles. Probablement aquest darrer dormitori el va realitzar l'ebenista Josep Tayà, que, com veurem, va ser l'encarregat de realitzar la majoria del mobiliari que els Maragall van adquirir a la dècada dels noranta. El llit era un model amb cobricel, força habitual en l'època, amb el complement de dues butaques, dos pufs, una tauleta de nit i els cortinatges a joc. Segons una altra factura ens informa, el 1893 es va comprar un bressol, fabricat per la casa Thonet. També, situada al fons del rebedor, hi trobem una cadira de braços, tipus vienès, probablement fabricada per Salvador Albarcar, que tenia botiga al carrer Balmes núm. 10.

Llit isabelí

Llit alfonsí

I si continuem amb les pistes que les factures ens ofereixen, veiem quins van ser els encàrrecs realitzats abans de la data del casament de Joan Maragall amb Clara Noble, el 27 de desembre de 1891. A banda de la compra de cretones, catifes, jocs de taula, *visillos*, etc., el més destacable és la comanda que van fer el pare i el fill Maragall a Josep Tayà, llavors amb botiga al carrer Ferran núm. 30, que més tard traslladaria al carrer Banyes Nous núm. 8 i que tenia el magatzem de «fustes fines»,⁸ és a dir, dedicades a l'ebenisteria, al carrer del Pi núm. 3. Tayà era un bon ebenista-tapisser que destacava en la construcció acurada i el bon gust en la talla dels seus mobles. Formava part, com a vocal de la Junta, del Centro de Artes Decorativas (1894-1897), associació que tenia la seva seu social a la plaça Santa Anna, 4, 2n. i que publicava la revista *El Arte Decorativo* (1894-1896), títol que els mateixos impulsors deien que era un «veritable programa».⁹

8 Vg. T.-M. SALA, «Ars lignaria: fusteria artística, ebenisteria i decoració a l'època del modernisme», dins *El Modernisme. Les arts tridimensionals. La crítica del modernisme*, dir. Francesc Fontbona, Barcelona, L'Isard, 2003, p. 155-170.

9 S/A, «Nuestros propósitos», *El Arte Decorativo*, núm. 1, octubre de 1894, p. 1.

2. El saló i el despatx per a les visites

El saló era el lloc privilegiat de rebre visites, tant les de conveniència com les amistoses. Allà, la museïtzació combina mobles de la casa paterna amb els propis, amb la presència retratada a l'oli dels pares del poeta i la fotografia de grans dimensions de Clara Noble, retratada per Pau Audouard, un dels fotògrafs més destacats del període.¹⁰ El moment escollit és quan el 1904 fou investida reina dels Jocs Florals, certamen en què el seu marit guanyà la Flor Natural i va ser nomenat Mestre en Gai Saber. L'any següent es va encarregar un emmarcament especial de la fotografia a l'ebenista Joan Busquets i Jané,¹¹ realitzat amb fusta de caoba tallada amb roses a la part superior, on apareix pirogravat el lema jocfloralesc *Patria, Fides, Amor*. D'altra banda, és molt interessant veure el canvi de registre que significa el pas de la figura pintada a la fotografiada. El retrat de Clara Noble fa joc amb el del seu marit, realitzat també per Audouard el 1908, i en presideix el despatx, situat al costat del saló.

Ambdós dispositius, saló i despatx de rebuda, estan interconnectats i tenien una determinada funció social, ja que al pis superior Maragall disposava del seu lloc reservat per treballar, allunyat del xivarri de la planta baixa. Com era habitual, el saló té unes característiques pròpies, de representació i pertinença de classe. És un lloc de recepció que ocupa una posició central i es distingeix sobretot per una decoració més ostentosa on sobresurt la hibridesa dels mobles de l'anomenat estil isabelí, que agafen les formes contornejades del Lluís XV amb algunes característiques del Lluís XVI. Els mobles isabelins es consideraven mobiliari de categoria, amb una tria de fustes fines, habitualment la caoba amb la marqueteria. Hi descobrim, fora del lloc que li pertocaria, un trèmol, mirall de vestir basculant, que és una tipologia que va aparèixer a inicis del segle XIX, tot convertint-se en una peça imprescindible a les habitacions femenines.

Altra vegada, a partir de la informació de les factures, sabem que Josep Tayà va realitzar mobles per al saló: «un sofà, sis butaques, dos cadires, un bufet, y un marc de sobre el sofà, una *étagère*, els pufs brodats i els cortinatges de *pelouche*». I, per al despatx, «*étagère* biblioteca, un sofà recte, dues butaques, dos tamborets i dues banquetes del número 467» –que avui dia estan exposades a l'espai de trànsit cap al menjador de la casa-arxiu. Ara bé, segons el que es va facturar, a la *sala de confiança* hi havia també «un confidente, un *tête-à-tête*, quatre cadires, dues cadires Maria Antonieta, dos tamborets angulars, dues banquetes i els cortinatges», cosa que ens indica que alguns dels mobles auxiliars formaven part d'un espai més íntim, com era la *sala de confiança* anomenada també *saló de família*. Tot plegat ben embolcallat amb les tapisseries i els cortinatges a joc amb la resta de decoracions.

10 Vg. Núria F. RIUS, *Pau Audouard. Fotografia en temps de Modernisme*, Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, 2013.

11 T.-M. SALA, *La casa Busquets. Una història del moble i la decoració del modernisme al déco a Barcelona*, Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, 2006.

Retrat de Clara Noble,
investida reina dels
Jocs Florals. Pau
Audouard, 1904

Saló noble

4. El menjador

El nucli essencial de la casa és la sala de menjar, «que s'ha conservat pràcticament intacta durant dos segles. S'hi guarden tots els mobles, la majoria dels quadres i la decoració original de l'època».¹² Els revestiments de l'estança, amb arrimadors de marbre que confereixen una certa noblesa, els paviments Nolla amb un dibuix geomètric, els teginats de fusta llaborada del sostre, i l'accés a la galeria oberta a les vistes i les olors agradables al jardí ja devien ser d'origen, així com el pany de paret on hi ha la llar de foc, que ocupa el centre d'un monumental moble-aparador fet a mida. Aquest moble té una estructura arquitectònica, d'inspiració renaixentista, amb una doble funcionalitat, característica habitual del mobiliari o parament interior de la segona meitat del segle XIX. Per un costat, la funció d'aparador, amb un tret representatiu de la categoria social, on es llueixen tota una sèrie d'objectes que posen de manifest la riquesa de la família. I per un altre costat, la xemeneia, que en el vuit-cents es va convertir també en un artefacte decoratiu, no només pel seu disseny sinó també com a suport de determinats objectes, i el gran mirall amb canelobres. Val a dir que la construcció de xemeneies més eficaces, que eliminessin el fum i milloressin la combustió, amb el consegüent aprofitament de la calor, seria una qüestió imprescindible per aconseguir el confort.¹³ Malgrat que en desconeixem l'autor, aquest moble de menjador amb llar de foc i mirall s'ha d'atribuir a un taller d'ebenisteria barceloní que va saber construir-lo amb una gran qualitat, tant pel que fa al disseny com a l'execució. De totes maneres, en un article publicat al *Diario de Barcelona*, Sempronio parlava del menjador de la casa Maragall i deia: «Un aparador de la época,

Monumental moble-aparador del menjador

12 Blanca REYES, «Descripció de la casa», dins *Casa museu Joan Maragall, op. cit.*, p. 100.

13 Vg. John E. CROWLEY, *The invention of comfort*, Baltimore-London, The Johns Hopkins University Press, 2001.

bella obra del mueblista Vidal, cubre todo un paño de pared».¹⁴ No és del tot descabellat atribuir-ne l'autoria a Francesc Vidal i Jevellí, que era un dels ebenistes més destacats de les dècades dels setanta i vuitanta. Tanmateix, també n'hi havia d'altres que dominaven l'ofici, com els de l'abans esmentada Casa Busquets, els Ribas o el mateix Tayà.

Sens dubte, la singularitat d'aquest moble aparador-libreria-llar de foc presideix l'estança, davant per davant, del piano Chassaigne Frères, que Clara Noble va regalar al seu marit la nit de Nadal de 1908. Tal com recordava el seu fill Jordi, «a la nit, abans i després de sopar, el meu pare tocava el piano».¹⁵ A la ciutat de Barcelona hi havia moltes fàbriques de pianos que, conjuntament amb els billars, eren mobles indispensables en els interiors de les «bones famílies».

Piano Chassaigne Frères

D'altra banda, la taula, el buffet, el trinxant i les cadires són el número 227 del catàleg de models de Josep Tayà. És un tipus de mobiliari eclèctic, propi dels gustos de la Renaixença, ben construït, amb aplicacions de marbre gris, columnes tornejades, tiradors de metall i vidre (el buffet i el trinxant) i una taula *colisa*, com se l'anomenava en l'època, que s'obre per ampliar-se quan convingui, amb unes ca-

14 SEMPRONIO, «Visita a su casa», *Diario de Barcelona*, 9 de octubre de 1960.

15 Jordi MARAGALL, «Maragall a casa», dins *Casa museu Joan Maragall, op. cit.*, p. 79.

diures amb entapissat de *pegamoid*, que era molt habitual per la seva practicitat. I en una de les parets, llueix un rellotge modernista que marca simbòlicament l'hora, i que té un pèndol en forma de sol rialler.

Detall del teginat de fusta tallada amb casetons ornamentals del sostre del menjador

Detall dels arrimadors de marbre del menjador

A tall de conclusió diríem que hem pogut veure com els «estils» tenen encara vigència a l'època del modernisme, amb una voluntat expressiva, d'explicació del caràcter, que s'exhibeix biogràficament en una casa pairal revisitada per les paraules.¹⁶ Una casa-museu no és més que una interpretació d'un espai de rememoració, on el visitant imagina com era l'univers simbòlic de l'habitant. I, en l'experiència de la visita d'aquesta «casa de la vida»,¹⁶ hi descobrim els vestigis de l'existència del poeta, com si se'ns convidés a accedir a la seva esfera íntima. No obstant això, el que és cert és que és només un miratge. Davant la impossibilitat de trobar-nos en aquell temps passat, a manera d'homenatge des del present, el que fem és dialogar a través dels objectes amb Maragall, i ens endinsem en una versió significativa del que van ser els seus interiors.

Rebut el 14 de juny de 2013
Acceptat el 20 de setembre de 2013

¹⁶ Com les que amb Daniel Cid vàrem recollir a mode d'antologia; vg. T.-M. SALA, Daniel CID, *Las casas de la vida*, Barcelona, Ariel, 2012.